

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В ОСВІТОЛОГІЇ

У статті на основі алгоритму «єдність науково-освітньої системи» розкрито трансформацію психологічних процесів як особливого способу перенесення інтегрованих пізнавальних новацій освіти у розробку інноваційного освітологічного простору. Описано джерельно-функціональну базу носіїв трансформаційних процесів в освітології. Така база носіїв створюється досягненнями трансформаційних процесів, що реально і діють як теорія, методологія, технології розвитку єдності освіти і науки.

Ключові слова: трансформація; джерельно-функціональна база процесів; трансформаційний простір освітології; теоретико-методологічна трансформація; напрями трансформації.

В статье на основе алгоритма «единство научно-образовательной системы» раскрыто трансформацию психологических процессов как особого способа переноса интегрированных познавательных новаций образования в разработку инновационного освітологического пространства. Описано источниково-функциональную базу носителей трансформационных процессов в освітологии. Такая база носителей создается достижениями трансформационных процессов, которые реально действуют как теория, методология, технологии развития единства образования и науки.

Ключевые слова: трансформация; источниково-функциональная база процессов; трансформационное пространство освітологии; теоретико-методологическая трансформация; направления трансформации.

The transformation of the psychological processes as a special way of transferring of the integrated cognitive educational novations into the development of the innovative osvitological space on the basis of the algorithm «unity of scientific and educational system» is defined in the article. It is described the source and functional basis of the transformation processes bearers in osvitologia. Such basis of the bearers is being formed by the achievements of the transformation processes that function as theory, methodology, technologies of development of the education and science unity.

Keywords: transformation, source and functional basis of the processes, osvitological transformational space, theoretical and methodological transformation; the directions of transformation.

Понятійна базова основа. Теорія і методологія трансформацій в освітології.

Трансформація реальних процесів в науково-освітній сфері є постійно діючим явищем, яке відбувається стихійно, організовано, має цілепокладальну установку, формально незалежну ціннісно-мотиваційну орієнтацію. Термін «трансформація» широковживаний, функції відповідно багатозначальні. Так, наприклад, проілюструємо діючий термін «трансформаційна граматики». Тип граматики, в основу якої покладено синтаксис із так званими базовими правилами, за допомогою яких здійснюються чотири основних ситуації над глибинними структурами речень, трансформуючи їх у поверхневі; є багато варіантів трансформаційної граматики. Зокрема, негенеративна (З.С. Гарріс), генеративна (Н. Чомський, Й. Пар –

Чіллел); найвідомішою є генеративно-трансформаційна граматики (А. Чомський).

Підтверджуючи неоднозначність терміну «трансформація» розкриємо ще одну його сутнісну ознаку. «Зміна спадкових ознак бактерії» (так званого реципієнта) під впливом сприйнятої ДНК іншого роду (так званого донора); також включення ДНК у клітини різноманітних організмів, що здійснюється в експериментальних умовах [4, с. 1254].

Важливо проілюструвати інтегроване визначення терміну «трансформація», що використовується у філософії. Термін «трансцендентальний» означає такі аспекти буття, які виходять за сферу емпіричного світу. Термін «трансцендентний» – існуючий поза межами свідомості і пізнання. Термін «трансценденція» – означає існування назовні, поза чимось, особливо існування

предмета пізнання поза розумом, який пізнає, або абсолютного буття поза дійсністю [4].

Стосовно розвитку освітології, найбільш прийнятним у контексті психологічного визначення може бути поняття «трансформація» як творчий процес перенесення сутнісних ознак інноваційних досягнень певного профілю освіти на інший профіль освіти з метою їх об'єднання.

Поняття «освітологічна трансформація» розкриває процеси взаємодіяння структурних компонентів різних видів діяльності, що спрямовуються на пошук, дослідження, інтегрування спільних ознак, які відображаються у провідних видах освітньої та наукової діяльності.

Освітологічна трансформація в нашому міркуванні може частково виконувати функцію ідентифікації – встановлення тотожності, подібності об'єктів освіти завдяки спільності їх ознак. Поняття «освітологічна ідентифікація» використовується з метою визначення і розуміння механізму соціалізації особистості, ототожнення змісту навчальних дисциплін з позицій їх пізнавальної доступності, діяльнісної значущості і можливостей інтегрування та диференціації стандартних параметрів. Досліджуються процеси ставлення особистості до зовнішніх об'єктів діяльності, як процес засвоєння та розвиток стилю поведінки суб'єкта до пізнавальної діяльності, що об'єктивно базуються на їх відтворенні та копіюванні.

Результати аналізу. Згідно визначення В.О. Огнев'юком освітології, її об'єкту дослідження, що подано в працях академіка «як наукового феномену, що найбільш повно відображає всі знання, що відносяться до освіти», а об'єкту дослідження - сферу освіти в її сталому розвитку», освіту слід розглядати як сферу людинотворення, проектування її майбутнього, як інститут соціалізації, інтелектуалізації та розвитку людини, введення її у сакральну-духовний вимір людського життя, а також як механізм гармонізації суспільної свідомості та її здатності до сприйняття цивілізаційних змін [1].

Поняття «трансформація психологічних процесів» надає можливості з'ясувати як

відбувається інтегровано-інноваційний процес перенесення новацій, ідей, інновацій, досягнень психологічної науки на науки, що об'єднуються освітологією.

У даній статті описано трансформацію окремих психологічних процесів. Зміст і спрямування таких процесів обмежено змістом об'єкту, предмету, концепту, параметрами концепту та видів освітньої діяльності. Йдеться про психологічні процеси, що спрямовуються на виявлення досягнень у проблемі дослідження психологічних умов активної взаємодії особистості і діяльності. Психологічні умови взаємодії особистості і діяльності пов'язані з розвитком різних освітніх сфер, які частково обслуговують різні науки в бізнес-освіті та в освіті про підприємницьку діяльність. На сучасному етапі їх розвивальна функція є відчутною в економічній, юридичній освіті.

Загальними критеріями ефективності трансформаційних освітологічних процесів прийнято вважати якості особистості та інноваційні функції її діяльності: рішучість, самостійність, відповідальність, ініціативність, уміння планувати реалізацію результатів діяльності, навички пошуку пізнавальної інформації, вміння користуватися інноваційною інформацією як засобом професійного саморозвитку, уміння дотримуватися індивідуальних стилів поведінки, усвідомлена мотивація особистісних досягнень, прагнення до набуття нових професійних досягнень.

Таким чином, трансформацією психологічних процесів освітології утворюється психологічний клімат, завдяки якому забезпечується розвиток, по суті, нових структурних компонентів професійної діяльності, її різновидових засад.

У контексті даної проблеми основна мета трансформації процесів в освітології полягає у визначенні науково-освітніх установок багатопрофільної освіти. Завдання методології при цьому полягають у визначенні об'єктів виховання, розвитку і навчання, дидактично ефективних прийомів, технології організаційної культури трансформації. Завдання теорії полягають у виявленні та узагальненні інноваційного досвіду, знань, умінь, навичок, що скла-

дають освітні досягнення наук, що складають наголоси з освітологією – психології, педагогіки, соціології, наук бізнес-підприємницької сфери та основ ринкової економіки.

Таким чином, поняттям «освітологія» в параметрах дослідження трансформації психологічних процесів розкривається науково визначена система умов, що сприяють виявленню та організації динамічного функціонування взаємодії особистості й діяльності у професійному просторі. Досягнення трансформації психологічних процесів – це ціннісно-мотиваційні орієнтири особистості, що зумовлюють вияви її індивідуальності у виборі умов взаємодії суб'єкта з соціально визначеними освітніми видами діяльності. Методологію трансформацій психологічних процесів буде забезпечувати компетентнісна орієнтація, яка не обмежується діагностичними вимірами, а потребує вивчення суспільно значущого науково-освітнього досвіду та його інноваційних досягнень.

Поняттями «взаємодія» і «зв'язки» розкривається систематизована психологічна культура способів дій, що спрямовує особистість на самовизначення особистісно-професійного потенціалу в оволодінні компетентнісно - орієнтованими процесами в пізнавальному ставленні до освітології як особливого, нового провідного виду науково-освітньої діяльності.

Таким чином, методологія трансформацій – це сукупність методів, що складають комплексний підхід у пізнавально-дослідницькому розвитку освітніх систем. В трансформації зберігають свою актуальність ідеї комплексного підходу до вивчення об'єктів психології особистості і діяльності, предметно-ідеалізовані моделі професійного навчання з широким забезпеченням науковими дослідженнями освітніх видів діяльності психологами та практиками – педагогами.

Методологія трансформацій психологічних процесів інтегрує в собі організаційно – перетворювальні методи навчання. Психологія в освітніх системах, зокрема, її розділ – педагогічна психологія – реалізують цілепокладальну основу освіти, визначають завдання, нові ідеї та результати

експериментальних досягнень психологічної науки.

Об'єктами психолого-педагогічних процесів, що підлягають трансформації є закономірності виникнення діяльнісних новоутворень, навчально-виховних та розвивальних компонентів діяльності суб'єкта. Предметом трансформаційних процесів є розкриття здібностей суб'єкта до саморозвитку, самостійного виявлення й перенесення в інші науки компетентнісний результатів вже реалізованої освітологічної практики.

Отже, в трансформації психологічних процесів увага зосереджується на науково-освітньому предметі діяльності, змістом та завданням якого виступає розробка, апробація та реалізація досвіду оволодіння знаннями, уміннями, навичками, що мають широкий діапазон перенесення на інші науки.

Психологічна наука в умовах трансформаційного процесу досліджує структуру різних видів освітньо - наукової діяльності шляхом взаємодії теорії з методами розв'язування проблем, що пов'язані з новими напрямками розвитку освіти. Як наслідок, завдяки такій взаємодії трансформація психологічних процесів освітології набуває стабільності в організації інноваційно-пізнавального простору. В ситуаціях такого простору здійснюються різного типу методичні перетворення, вносяться зміни в психологічні основи розвитку професійної діяльності, удосконалюється особистісна спрямованість суб'єкта на самоосвіту.

В трансформації психологічних процесів розрізняють теоретичну, емпіричну та формульовально-дослідницьку складову. Кожен із напрямів трансформації укомплектовано теоретичним та методичним інструментарієм розвитку освітології.

Нижче розглянуто взаємозв'язки методології трансформації психологічних процесів як передумови усвідомлення необхідності перенесення її освітньо-наукових інновацій в професійне оточення особистості.

Зв'язки методології трансформації психологічних процесів простежуються теоретично у діях філософських принципів та у

визнаних наукою загальних принципах освіти та ознаках наукових взаємовпливів.

До філософських принципів віднесено *стабільність* розвитку дій, *дотримання* єдності теорії й практики, *управління* взаємодією процесів перенесення освітніх досягнень.

До загальних визнаних наукою принципів психологічно-педагогічної освіти віднесено наступні [2, с. 142, 370]:

- принцип детермінізму (мета: встановлення причинно-наслідкових зв'язків у навчальному процесі, внаслідок чого з'ясовуються особливості його перебігу; рівень результативності, можливості та способи вдосконалення трансформації процесів);

- принцип розвитку особистості в середовищі різновидової науково-освітньої діяльності (мета: з'ясування особливостей становлення особистості в ігровій, багато-профільній діяльності, зокрема, діяльності, що пов'язана з формуванням пізнавальної самостійності);

- принцип єдності свідомості і діяльності (мета: організована взаємодія між ігровим, навчальним, науково-дослідницьким та пошуковим видами діяльності, критеріями усвідомлення яких є отримання очікуваного результату, динаміки досягнень в успішності, дотримання моральних норм поведінки, прояви пізнавального ставлення до себе та інших, тощо);

- системності аналізу власної природи перебігу психічних та психологічних явищ;

- суб'єктності (мета: врахування неповторності людини, індивідуальності, уникнення авторитаризму в стосунках тощо).

- особливо цінними у встановленні зв'язків теорії і методології трансформацій є впровадження інноваційно-спрямованих результатів наукових досліджень науковців в освітологічний практикум.

Перелічимо принципи, на основі яких такі зв'язки в трансформації психологічних процесів можуть бути ефективними:

- принцип освітнього менеджменту — це взаємодія між суб'єктами наукового та освітнього спрямування професійної діяльності;

- принцип оптимальності (усвідомлення вимог суб'єкта освітнього менедж-

менту, що ставляться до суб'єкта професійної діяльності);

- принцип системного цілепокладання (конкретизація засобів планування, контролю в оцінюванні результатів трансформації);

- принцип реальності освітнього менеджменту (визначення соціально значущих та перспективних завдань розвитку трансформаційних процесів);

- принцип неперервності та визначеної перспективності наукового дослідження (в рамках освітологічних засад);

- принцип функціональності (постійне оновлення, уточнення й конкретизація функцій трансформації);

- принцип комплексності (передбачає підбір психологічних методів трансформації в реалізації зв'язку з різними науками).

Доповнимо описані вище принципи передбачуваними принципами освітології:

- моделювання соціально значущих видів діяльності, які сприяють становленню пізнавальної самостійності та прагнень особистості кар'єрного зростання в науці та освіті;

- організація індивідуального консультування (подолання дезорганізуючих чинників соціального впливу на особистість, підтримки зростаючої динаміки у збереженні психічного здоров'я);

- дотримання рівноправності та різнопланової діяльнісної взаємодії між суб'єктами освітнього менеджменту, що діє в різних освітньо-наукових сферах.

Описані вище напрямки трансформації психологічних процесів в освітології не є закінченим варіантом. Їх формування обумовлено взаємозалежністю трансформації від інноваційних досягнень наук, що створюють «єдину освітню систему».

Взаємозалежність трансформаційних процесів від інновацій забезпечує компетентнісний підхід, що діє в професійному самовизначенні особистості. Особистість самостійно визначає престижність виду освітньої та наукової діяльності. Критерієм престижності діяльності є соціальне замовлення на її результати.

Компетентнісний підхід при цьому забезпечує формування умінь структурувати

новий вид діяльності, в межах якого реалізується інтелектуальна творчість та пізнавальна самостійність особистості.

Для зміцнення взаємозв'язків між трансформаційними психологічними процесами на науково-освітньому рівні, необхідною є розробка особистістю «Я-концепції» на засадах освітології. Особливими є засади освітології, що утворюють позитивно-дійове ставлення суб'єкта до виду освітньої чи наукової діяльності; усвідомлений вибір суб'єктом власної діяльності на досить високому рівні відповідальності за результати вибраної діяльності.

Ціннісними ознаками «Я-концепції», що розробляються на засадах освітології є наступне [3, с. 123, 204, 270]:

- спосіб інтегрування психологічних знань про особистість та її ставлення до вибору діяльності;
- методи сприйняття знань в освітологічному образі «Я-професіонал»;
- технології мотиваційно-професійної установки на досягнення результатів, що демонструють самореалізованість в професійному освітологічному середовищі.

Таким чином, вирішення проблем, що пов'язані організації з трансформацією психологічних процесів в освітологію потребує врахування наступних положень:

1. У створенні суб'єктом образу професійного «Я» на засадах освітології дотримуватися вимірів ефективності трансформації психологічних процесів в освітологію.

Перший вимір полягає у визначенні рівня актуальності психологічної проблеми, що трансформується в освітологію.

Другий вимір стосується створення моделювання освітолого-інноваційного простору з практичної реалізації образів «Я-професіонал освіти», «Я-професіонал науки».

2. Проектування індивідуальних траєкторій розвитку пізнавальної самостійності в умовах соціально визначених цінностей науково-освітнього трансформування процесів в освітологію.

3. Введення в організацію практично-дійових спрямувань трансформації психологічних процесів інтерактивних, психодіагностичних вимірів, інформаційно-комунікативних методів міжособового спіл-

кування та вибору профільного середовища для самореалізації суб'єктом науково-освітнього виду діяльності.

4. Сутність методології трансформації психологічних процесів складає взаємозалежність внутрішніх і зовнішніх чинників готовності суб'єкта до оволодіння науково-освітнім новим видом діяльності.

До внутрішніх чинників віднесено:

- здатність студентів багатопрофільного університету до вибору освітніх орієнтирів і вироблення образу професійного «Я»;
- уміння самомоніторингового виявлення змін у розвитку здатності (самооцінка, самодіагностика);
- процес вироблення образу професійного «Я – освітолог» - це реалізація в навчально-професійній діяльності компетенцій, прагнення до професійних успіхів та подолання труднощів.

Зовнішнім чинником виступає організоване освітологічне інноваційне середовище з діючими соціальними ситуаціями для апробації суб'єктами власних схильностей до дослідництва, набуття умінь «бачити» власні зміни в здатності керуватися методологією трансформації психологічних процесів в науки, охоплені освітологією.

5. Реалізацію поставленої мети і завдань трансформації психологічних процесів в освітологію рекомендовано здійснювати на трьох основних етапах в умовах професійної підготовки: дослідницькому, власне діагностичному та на етапі професійного саморозвитку. Завдання трансформації при цьому полягають в наступному:

- дослідити психолого-сензитивні періоди розвитку у суб'єктів здатності до вибору компонентів образу «Я-освітолог»;
- визначити когнітивний та операційний напрями трансформації суб'єктом знань і умінь з метою структурування образу «Я-освітолог», реалізовувати психодіагностичний та самодіагностичний супровід для розвитку у суб'єктів трансформаційних навичок освітології.

6. Визначені освітньо-наукові чинники і виміри трансформації психологічних процесів в освітологію забезпечується самостійністю у професійному самовизначенні типу діяльності.

7. З'ясовано, що методологія трансформацій, що діє в освітології — це порівняно новий напрям в психологічній науці. На сучасному етапі свого становлення може створювати закриті і відкриті системи освіти і науки для експериментальної підготовки фахівців освітології.

Закрита система — це об'єктивний контроль за досягненнями особистості, критеріями, оцінками та прогнозами; науковими підходами до комплектування трансформаційного інструментарію.

Відкрита система — це теоретико-аналітичне визначення та обґрунтування психологічних етапів становлення в освітології зовнішніх та внутрішніх чинників, що спроможні впливати на динамічність трансформаційної взаємодії психології з різними науками. Аналізу відкритої системи піддається локальність психологічного середовища інновацій, що апробуються в багаторівневій профільній університетській освіті; реально-дійові цінності університетської освіти в соціальному просторі; кваліфікаційна характеристика дослідницько-пізнавального ставлення особистості до наукової діяльності в цілому.

8. Подальше становлення трансформацій в освітології забезпечується самостійністю особистості в організації трансформаційно-орієнтованої взаємодії між освітнім та науковим середовищем освітології.

Таким чином, до важливих результатів трансформації психологічних процесів в освітологію віднесено сформовану професійну компетентність і співвіднесену з нею систему предметно-дисциплінарних компе-

тенцій. При цьому трансформація психологічних процесів в освітології набуває принципової рівноправності та соціальної пріоритетності в реалізації наукових та освітніх інноваційних досягнень.

Література

1. Огнев'юк В.О. Освітологія як відображення міждисциплінарного підходу у наукових дослідженнях феномену сучасної освіти / В.О. Огнев'юк // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: Наукове видання / За матеріалами першої Всеукр. наук.-практ. конференції «Освітологія — науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; Авт. кол.: В.Г. Кремень, О.В. Сухомлинська, І.Д. Бех, В.О. Огнев'юк, В.М. Ткаченко, П.Ю. Саух, Д.І. Дзвінчук, С.О. Сисоєва, І.В. Соколова. — К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. — 152 с. — С. 53-62.
2. Освітній менеджмент: Навч. Посібник / За ред. Л.Даниленко, Л.Карамушки. — К., 2003. — 400с. — С. 142, 370.
3. Туленков М.В. Концептуальні засади організації сучасного менеджменту: моногр. / М.В. Туленков. — К.; Ніжин: Аспект-Поліграф, 2006. — 312 с. 2006 с. 123, с. 204, с. 270.
4. УСЕ Універсальний словник-енциклопедія [Текст] / кер. проекту О. Коваль; голов. ред. Б. Поляруш. - 4-е вид., випр. і допов. - К. : ТЕКА, 2006. - VII, 1432 с. — С. 1254.

Стаття надійшла до редакції 28.08.2012